

FRA GRUNDTVIGS KORRESPONDANCE MED NORDMÆND

Tre norske Breve til Kapellanen i Udby.

Udgivne ved *Gustav Albeck.*

En nærliggende Opgave for Grundtvigforskningen er en ny, mere omfattende og mere oplysende Udgave af hans Breve, baade dem han selv har skrevet og et skønsomt Udvalg af de mange Epistler, der er tilgaaet ham. Jeg har tidligere peget paa Ønskeligheden heraf¹⁾ og skal ikke ved denne Lejlighed komme ind paa en nærmere Dokumentation for Nødvendigheden af, at man afløser den for sin Tid fortjenstfulde og af Forskningen meget benyttede tobinds Udgave med en ny og fyldigere Edition. Alene den store Vækst i Interessen for Grundtvigs Liv og Virke, der har givet sig Udslag paa mange Felter og ikke mindst inden for Videnskaben, virker som en Opfordring til — paa fuldt betryggende Viis — at gøre alle betydningsfulde Breve fra og til Grundtvig tilgængelige for alle interesserede, læge som lærde.

Et særligt Afsnit af Gr.s Korrespondance udgør hans opfattende Brevveksling med Nordmænd. Den spænder fra 1808 og helt til hans sidste Leveaar og belyser ikke blot hans Forhold til det gamle Broderrige, men væsentlige Sider af Danmarks og Norges Kultur- og Aandshistorie fra Tiden før Adskillelsen og helt op til Bjørnstjerne Bjørnsons Dage. Allerede Svend Grundtvig synes at have haft en særskilt Udgivelse af Faderens norske Korrespondance for Øje. Der foreligger i hvert Fald i Grundtvig-Arkivet en omfattende Renskrift fra hans Haand til en saadan Edition. Hvad Grunden har været, til at den ikke fremkom, kan man kun gisne om. Nærliggende er det at tro, at den har stødt paa økonomiske Vanskeligheder. I vore Dage skulde saadanne Vanskeligheder dog nok kunne overvindes. Ved Støtte fra Fonden for dansk-norsk Samarbejde har man fornylig kunnet gennemføre saa stort og smukt et Arbejde som Udgaven af

¹⁾ *Omkring Grundtvigs Digtsamlinger* (Acta Jutlandica 1955, Supplementum A, p. 99, Fodnote 234).

Bjørnsøns Brevveksling med Danskere. Det skulde synes muligt at gaa videre ad denne Vej, og kunde der mon tænkes en mere nærliggende Opgave end netop en Udgave af Grundtvigs Brevveksling med Nordmænd? De to Udgaver vilde tilsammen yde et meget væsentligt Bidrag til Belysningen af Forholdet mellem Danmark og Norge i det første Aarhundrede efter Rigernes Adskillelse.

Men hertil kommer, at en saadan Udgave vilde bringe mange væsentlige og nye Træk til Belysningen af N. F. S. Grundtvigs Person og Virke. Som en lille Prøve herpaa skal de følgende tre Udpluk af hans norske Korrespondance tjene. Uden at vi (endnu) kender de Breve fra Gr., der forudsættes, giver de os et ikke uinteressant Bidrag til Karakteristikken af den unge Udby-Kapellan, en konkret »Sag«, hvori den unge Gr. — støttet af sin gamle Far — haandfast har søgt at gribe ind til Fordel for en halvgammel, norsk teologisk Student, der har været godt paa Vej til at gaa i Hundene.

Vi kender — som nævnt — ikke Gr.s Breve i »Sagen«, men af dennes første Skrivelse, et Brev fra den norske Students Mor til Gr., fremgaar det, at Gr. d. 25. Oktober (el. September 1811, m. a. O. faa Maaneder efter at han som ordineret Præst havde tiltraadt Kapellaniet i Udby) har skrevet den norske Students Moder til, givet hende en ubesmykket Fremstilling af Sønnens ynkelige Tilstand og anmodet hende om at træde hjælpende til. Moderens Brev har følgende Ordlyd:

S. T.

Hrr. N. F. S. Grundtvig.

Bergen d. 16. Novb. 1811.

Deres Velærværdigheds Ærede under 25. f. M. har ieg modtaget, og med Hiærtegræmmelse som Moder erfarer ieg min Søns liderlige Levnet; Men desværre ieg kan ikke Hiælpe ham meer, thi i Haab om, at han som Andre Fornuftige Mennesker, skulde have opnaaet sin Bestemmelse har ieg opofret paa ham, meer end han tilkommer, saa at saavel ieg, som mine Andre Børn mister derved. Ieg kan Aldrig med Pen her udføre, hvad ieg skylder dem som fremmed, at de saaledes har sørget for ham, men desværre alt Haab er ude for mig, at faa Glæde af ham paa min høye Alder, altsaa om ieg vilde opofre, den ringe Behold som ieg et høyst Aldrende og Sygeligt Menneske i denne dyre og besværlige Tiid skulde leve af, blev det nok som førhen Forødet; Derfor nødsages ieg foreftertiiden, at sætte det til min Søns eget for godt befindende, endten // han vil paa en Ærlig Maade fortjene sit Brød med sine føre Lemmer, eller han reent vil styrte sig i Ulykke; Gud skal være mit Vidne, at det er mig en Nagende Sorg, men om ieg vilde øse paa ham, indtil ieg selv maatte Gripe til Betle Staven Hialp det dog ikke, og ieg har fleere Børn end han (sic!), ieg kan ikke gjøre dem Uret. — Indsluttet tager ieg mig den Frihed hermed at tilsende dem 50 Rdl. in B^{co}, med Venskabelig Anmodning at de pardonere min Dristighed, og skal mit Ønske være, til deres Vel-

ærværdighed, at de tillige med de øvrige Ædle Handlinger de har beviist ham, vil paa Nyttigste Maade lade ham nyde disse indsluttede Penge. —

Med Agtelse Tegner Jeg

Deres Velærværdigheds Tiensteskyldige
Berthe Sal. Walsens.

Brevet var jo nærmest en Afvisning, selvom det var ledsaget af 50 Rd. — Gr. synes da heller ikke at have følt sig fristet til at fortsætte Korrespondancen med den haardhjertede norske Dame. I hvert Fald har han ikke kvitteret for de tilsendte Penge. Alligevel har han ikke opgivet Tanken om at faa den havarerede Nordmand hjem til Bergen, i Haab om derved at bringe ham paa ret Køl. Begge Dele fremgaar af »Sagens« andet Aktstykke, et Brev til Gr. fra Jonas Rein.

Hovedindholdet af dette Brev er Reins Svar paa Gr.s *Rimbrev til Jonas Rein*, jf. mit Skrift »Omkring Grundtvigs Digtsamlinger«, 1955, p. 99²). Men mod Brevets Slutning kommer Rein ind paa en Omtale af »Enken B: Walsen« og hendes »ulykkelige Søn«. Det er næppe for dristigt heraf at slutte, at Gr. i det Brev, han har ladet følge med Rimbrevet, har forelagt Tilfældet Walsen for sin norske Præstekollega og Digterbroder og søgt hans Bistand. Og Rein synes straks at have taget Affære. Men Resultatet af hans Undersøgelser og Overvejelser var ikke særligt opmuntrende. Det hedder i hans Brev, som er dateret 25. Februar 1812:

(Bl. 1 v) — Med Enken B: Walsen har Jeg havt mange og varme Samtaler, angaaende hendes ulykkelige Søn. — Hun er ikke, i det mindste nu, meer, formuende. Sønnen har gjort sit til at ødelægge hende. Imidlertid finder Jeg hende ikke utilbøjelig til at bidrage det Lidet, hun formaaer, til hans mulige Redning. — Men hvorledes? Det er det store Spørgsmaal. Og, er denne Redning mulig, eller sandsynlig? At sende ham flere Penge til at svire bort, eller klæde op, naar han har bortsviret hvad han havde paa Kroppen, eller til at fortære i skammelig Dovenskab, hertil, vil hun da, kan man tænke, ikke beqvemme sig —. Tvilsom er hun og, om det vilde tiene ham at komme herop. Jeg tviler ikke mindre herom. Han vilde her finde maaskee endnu fleer Brødre i Svir og Uordentlighed — Den gamle Moder vilde han da reent ødelægge og snart bringe til Graven. — Og dog troer Jeg ikke hun skulde være [] imod at han tog herop. Men hvorledes skal det skee? at sende ham Penge til denne Hensigt, dette, har hun alt forhen prøvet, er spildt; Han sætter Pengene til, og gientager Fordringen. Var Tingenes Stilling saaledes som tilforn at han kunde bringes ombord paa et Skib og afsendes, kunde hun maaskee vel dernede, enten i Kiøbenh: eller et andet Sted, faae en Mand til at tage sig af ham; Men under nærværende Omstændigheder vilde ogsaa dette

²) Brevets »litterære« Parti er gengivet i Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, I, p. 62—63, hvor det fejlagtigt fremtræder som et Brev fra Nordahl Brun (jf. mit ovenf. nævnte Skrift, p. 99). Det her meddelte Parti om den norske student er udeladt.

medføre Vanskelighed, da den Snigfart (eller: Smugfart?) som nu drives hindrer fra at tage bestemte Measures. — //

(Bl. 2 r): Den gamle, som omtaler Dem og Deres værdige Fader med Udtryk af den varmeste Taknemlighed for hvad De har gjort mod hendes ulykkelige Son, beder, at De vil give hende det beste Raad. — Gud fuldkomne vore redelige Bestedelser (?) til sit Navns Ære! ...

— — —
NB: Den gamle ønsker at vide om 50 Rd, i et Brev darteret 16. Nov. f. A. er indløbet. —

Udskrift.

Velærværdige
Hr. M. (!) F. S. Grundtvig
Kapellan pro persona
til
Udbye Præstegaard
ved Præstøe

Gr. afventede imidlertid ikke Reins Svar med Oplysningen om, at Moderen ikke stillede sig fjendtligt over for Tanken om at faa Sønnen hjem. Det fremgaar af et Brev fra Dramaets Hoverperson, stud. theol. Joh. Walsen, at denne allerede naaede hjem til Bergen d. 3. Marts 1812, kun en Uge efter at Rein havde skrevet sit Brev, Med Datidens langsomme Postgang og de højst usikre Rejseforhold (som Rein kommer ind paa i sit Brev) kan Gr. ikke have modtaget Reins Svar, og Joh. Walsen ikke have naaet sit Hjem inden for saa kort et Tidsrum som 8 Dage. Walsen oplyser, at der samtidig med hans Hjemkomst indløb et Brev fra Gr., dateret »d. 18de f. m.«, hvilket rimeligvis vil sige 18. Februar. Brevet har sandsynligvis indeholdt en Meddelelse til Berthe Walsen om, at der var sørget for hendes Søns Hjemrejse, og at hun snart vilde kunne vente ham hjem. Det ligger derfor nær at antage, at Walsen har forladt Danmark o. 15.—20. Februar 1812. I et Brev til Gr., dateret »Bergen d. 7. Marts 1812« lægger Walsen ikke Skjul paa, at Rejsen har været lang og besværlig:

Ærede Hr. Grundtvig.

Efter megen udstanden Møye paa en saa lang og besværlig Reyse naaede ieg endelig mit Hiem d. 3de Marts; til hvilken Tiid et Brev fra deres Velærværdighed indløb, dateret d. 18^d f. m.: — Egenfølelse, Pligt og Velanstændighed byder mig ved denne Lejlighed at aflægge en Hoved-Taksigelse for al mod mig bevist ufortiendt Artighed: — At opregne alle de mig paa Rejsen mødende Gienvordigheder var væl ikke umueligt, men alt for vidtløftigt, kort den halve Rejse til *Christiania* var beklagelig, den anden halve forønskelig. Præsterne effter hr. I: Grundtvigs Attest³⁾ endog i *Sverrig* vare (ey)³⁾ villige til at

³⁾ I sin Afskrift (fasc. 478) gengiver Sv. Grundtvig Sætningen saaledes: »Præsterne vare, efter [Fremvisning af] Hr. Grundtvigs Attest — osv.« Om Ordet »Attest« skriver han: »Maaske et Anbefalingsbrev fra Grundt-

hielpede mig end sige i Norge ieg naade endelig *Christiania* hvor Bladet vente sig og Modgangs Stormen standsede: den første af mine Velgiørere var Biskop Lumholstes⁵⁾ Frue, der ey alene foranstaltede paa egen Regning Reise-Klæder til Sum 120 Rdl.: men lod endog hente 4re *Groserere* og 2de Præster af Byen, der gjorde et Sammenskud til Rejse-Penge sc: hver af *Grosererne* 15 Rdl. og hver af Præsterne 10 Rdl: disse vare Pastor *Garmand*⁶⁾ og doctor *Sigvarf*⁷⁾, paa denne min Rejse blev ieg fastere i Overbevisningen Mennisket uden Guds Bestyrelse er et Intet: — Hvad der mest ved min Hiemkomst glædede mig var at ieg af min hele Familje blev saa forønskeligt modtaget og fandt dem allesammen (Gud være lovet) i overmaade god Forfatning, som straxt (sic!) gjorde Anstalt til alt fornødent. — //

(Bl. 1 v) Præsterne her i Byen har megen Godhed for mig paa Grund af Bekiendskab den vigtigste blandt dem er Rein der adskillige gange har været oppe og trøstet min af Sorrh næsten halvdød(e) Moder, hvilket ey kunde være andet : naar mange Breve saa fornuftigen sammensatte som de 2de foregaaende⁸⁾ skulde hende i hendebringes hvilke ieg har læst men tak seee Gud det er forbi, ieg er frelst, og ønsker af mit Hierte at aldrig noget ærligt og anstændigt opdraget Menniske maae uskyldig bringes paa slige Stæder for at styrtes i total ulykke, det være langt fra ieg tilskrives dem min Undergang, naar det havde været deres Hensigt havde de nok ikke foranstaltet Rednings-Midler. — ergo som Pligt aflægger ieg min forbindtligste Taksigelse til deres gamle ærede Fader og Moder forsikkrende ingen Leilighed til Giengældelse fra min Side skal forbigaaes naar Sommeren nærmer sig og dem ærede hr. Grundt-

vig til Brug i kritiske Tilfælde paa Rejsen«. Snarere drejer det sig om en Slags Introduktionsskrivelse fra Johan Grundtvig til nogle navngivne Præster i Sverige og Norge, som han har haabet, at Walsen kunde faa lidt kontant Rejsehjælp hos. Omtalen synes at dokumentere, at Rejsen er gaet over Sundet og landværts til Norge.

- 4) ey indsat af G. A. — Sv. Grundtvig har ikke denne Konjektur, men den følgende Skildring kan næppe tydes anderledes, end at »Attesten« ikke har gjort nogen Nytte i Sverige og det sydøstlige Norge, men først i *Christiania*. Det bør i denne Forbindelse erindres, at Navnet Grundtvig — takket være N. F. S. Gr. — havde en god Klang i kirkelige Kredse i den norske Hovedstad allerede i 1812, vistnok især paa Grund af *Dimisprædikenen* (jf. *Omkring Grundtvigs Digtsamlinger*, p. 169).
- 5) *Nicolai Lumholtz*, f. i København 1729, død som Stiftsprovst, men med Rang af Biskop i *Christiania* 1819. Han blev i 1794 gift med *Carine Næschill*, f. 1776, d. 1849. (Se *Personalhistorisk Tidskr.* 8. Rk. III, p. 219 ff.).
- 6) *Jens Skanke Garmann*, f. 1781. Præstesøn fra *Finmarken*. Student 1787 (*Trondhjem*); cand. theol. 1803 (samme Aar som Gr.) med Udmærkelse; Dr. phil. (Leipzig) 1806; residerende Kapellan ved Vor Frelzers Kirke i *Christiania* 1810; omkom (ved Badning) 15. Juli 1822.
- 7) *Mathias Sigwardt*, f. 1770. Præstesøn fra *Borre*. Student 1791 (*Christiania*); cand. theol. 1795 med Udmærkelse. Var 1804—16 Sognepræst for *Oslo Menighed* og Præst ved Tugthuset i *Christiania*; døde 1840 som Biskop i *Christianssand*. Han var i Modsætning til *Garman* — ikke »Doktor«. *Walsen* er her Offer for en Confussion. *Sigwardt*, hvis første Kone døde 1815, ægtede i 1822 Biskop *Lumholtz*' Enke, ovennævnte *Carine Lumholtz*, f. *Næschill*.
- 8) Gr.s Breve af ^{23/10} 1811 og 18. Februar 1812?

vig veed ieg ikke bædre at ønske end at det maae gaae dem som ieg ønsker det maae gaae mig og tægner sig for mig, saa er intet Ondt men godt ønsket af deres Tiener

Joh. Walsen stud. Th:

(Bl. 2 r): De vilde behage at hilse Degnen (Hr?) Nohr at han saa snart muligt om en 2 à 3 uger, skal faae en vidtløftig underretning om det aftalte denne Gang tillader ikke Tiden mig at skrive —

Udskrift: S. T.

Velærværdige høylærde
Hr. N. F. S. Grundtvig Præst
for Udbye og Ørsløv Menigheder
ved Vordingborg i Selland.

Nogen fremragende Stilist var Joh. Walsen øjensynlig ikke. Han udtrykker sig i sit Brev saa ubehjælpsomt, at man undrer sig over, at han er i Besiddelse af examen artium. Maaske er hans besynderlige Skrivemaade en Følge af hans »Undergang«, maaske anes der en Strid mellem Trods og Taknemmelighed i den »Hoved-Taksigelse«, som han aflægger over for sin haandfaste Velgører. Men for Gr. har det utvivlsomt været Tak nok at modtage et Vidnesbyrd som dette: »tak skee Gud det er forbi, ieg er frelst«. Det var Ord, som han selv havde længtes efter at kunne udsige. Ogsaa han havde følt sig styrtet i »total Ulykke«, omend paa ganske anden Viis end den vildfarne Nordmand. Sin Redning havde han fundet ved sin Tilbagevenden til Hjemmets lune Ly. Det var nok derfor, han ikke betænkte sig paa at faa Joh. Walsen sendt hjem til Bergen og ikke afventede Reins Svar paa sit Forslag herom⁹⁾.

⁹⁾ Om Johannes Walsens Skæbne er de trykte Kilder lidet meddelssomme. Han dimitteredes i 1801 privat fra Bergen og immatrikuleredes ved Københavns Universitet med Karakteren haud. illaud. — Hans Alder opgives i Matriklen til 20 Aar, og det nævnes, at han valgte sig Juristen Professor Lauritz Nørregaard til Præceptor. (Kjøbenhavns Universitets Matrikel, udg. af S. *Birket-Smith*, III, p. 520 og H. *Friis Petersen* Studenterne ved Kbhavns. Universitet 1740—1828, III, p. 323). Han var Søn af Ole Walsen, som døde 5. September 1805 og Berthe Walsen, født 19. August 1743 og død 2. April 1813 (jf. A. M. *Wiesener* Dødsfald i Bergen 1765—1850). Johannes Walsen synes ikke at have opnaaet nogen akademisk Grad. Efter al Sandsynlighed er han identisk med den Johan Walsen, der figurerer med en enkelt lille Bog i saavel Krafts som Halvorsens Forfatterlexica. Sidstnævnte har ikke andre biografiske Oplysninger om ham end Ordet »Student« (i Gaaseøjne!).

Walsen anfører selv denne Titel under sit Navn paa Bogens Forside. Bogen er paa 10½ Ark (og ikke, som begge Lexica anfører 7½). Den udkom i Bergen i 1837 (og ikke, som ibid. anført, 1838). Walsen var paa dette Tidspunkt tæt ved de 60!

Om hans Liv og Færden i Tiden mellem hans Hjemsendelse og hans

sene Forfatterdebut er de trykte Kilder saa godt som tavse. Dog møder vi i April 1813 hans Navn (Johan) under Bekendtgørelsen om hans Moders Død i »Bergens Adressekontors Efterretninger« (se Wiesener's ovenf. nævnte Skrift, p. 260), ligesom det i Fortalen til hans Bog hedder, at han »endeel Aar har levet« blandt »agtværdige Almuesmænd«, hvoraf »adskillige« har anmodet ham om at »forfatte« Bogen, hvis Titel er »Høitidernes gudelige Morgen- og Aften-Andagt«.

Selv karakteriserer han Skriftets Indhold i ikke altfor klædelige og noget nedladende Vendinger: »Den oplyste Mand indser let, at det er kun den Enfoldige der af dette Skrift kan finde nogen Opmuntring; enfoldig er Bogen og blandt saadanne er den bestemt til at vandre; thi blandt de Almuer, jeg kjender, kan jeg ikke tænke mig noget saa enfoldigt, det til alle Tider er høit nok. Hvoraf skal den blive viis, siger Sirach 38. Cap., 26. V., der gjør sig til af en Kjøp med Piig udi, og hvis Tale er om unge Stude. —«

Bogen veksler med Morgen- og Aftenbønner og gudelige Sange af ringe poetisk Værd. Som en Prøve paa Bergens Poesier blot en Strofe som denne:

Tak for hver Dag jeg har levet,
 For det Brød, jeg haver nydt,
 Jeg i Vellyst tidt har svævet,
 Agtet ei, hvad du har bydt;
 Men min Gud tilgiv du mig,
 Lad mig aldrig glemme dig,
 Ræd min Sjel fra Nød og Vaade,
 Tænk paa mig til evig Baade.

Det lyder som en personlig Bekendelse, et Vidnesbyrd om, at hans Kampe ikke var endt med Hjemkomsten til Norge. Herpaa tyder ogsaa nogle Oplysninger, som dr. philos. *Halkild Nielsen* i Bergen venligst har sendt mig paa en Anmodning fra mig (via Chefredaktør *Erling Lauhn*, Bergens Morgenavis). Det hedder i et Brev fra Dr. Nielsen:

»Under mine kildegranskninger i Bergens bispearkiv (i Statsarkivet hersteds) har jeg et par ganger (visstnok i arkivsaker fra slutten av 1820-årene) truffet på hans navn, og oplysningene om ham gav ikke noget fordelaktig inntrykk. Dessverre noterte jeg ikke noget da denne person ikke var af interesse for mit arbeid, — men såvidt jeg husker fant jeg et rundskriv fra biskop Neumann til prestene i Norhordland prosti hvor han advarer mot at student Walsen blir tatt til lærer (sannsynligvis som privat informator) da han har vist sig uværdig til å ha med barn at gjøre. I et annet rundskriv blir det opplyst at Walsen har reist rundt som predikant og endog har oppnådd å preke i kirker, noget biskop Neumann strengt forbyr da det er en mindre bra person. Dersom jeg ikke tar feil har jeg truffet på opplysninger som tyder på at Walsen forsøkte sig som privatlærer i Bergen. Dessverre kan jeg ikke gi andre opplysninger, men alt tyder på at Jonas Rein har fått rett i sin spådom«.

— Jeg benytter Lejligheden til at takke Redaktør Lauhn og Dr. Halkild Nielsen for deres venlige Hjælp.